

V.
A. 23574
A/2 45

PODVZHEJNE

KAKO

SE MOREJO TE SHKODLIVE GOSEN-
ZE KONZHATI.

o d

FRANZ PIRZA,

Faimoshtra u Bresouzi.

LJUBLANA,

natifnil Na. od Kleinmayr.

1834.

030042598

Kako škodo gofenze drevju store, in kako jih konzhati?

Ako ravno ima sledna stvar na semlji svoj namen, sa kar jo je Gospod Bog ustvaril, kar pa vselej nesposnamo, je vendar veliko rezhi, in shivali na fvetu, ktere škodlive postanejo, satoraj jih sovrašimo, preganjamo, in morimo.

Tako so gofenze fzer majhni sanizhli-vi zhervizhi, vender dostikrat, zhe se v' obilni mnoshnosti perkashejo so drevju tako škodlive in nadleshne, kar je ufakimu snano, de se more obilna zhloveshka mozh zhes nje vsdigniti, debi njih škodlivošt od sadnih vertov odvernili, ali saj smanjshali.

Ino ker se ene leta sem smeraj bolj vidi, in flifhi, kolko ne isrezhene fhkode v' nekaterih krajih gofenze po sadnih vertih store, ko perje in zvetje objedo, je nafhe vifok zhafti vredno deshelfko poglavarstvo she vezhkrat modro povelje dalo: debi se imela gofenzhna salega vfa-ko leto po vfi desheli is dreves obirati, pa to tako dolgo nizh nebo sdalo, in pridno povelje se ne bo svefto spolnilo, dokler vfi nesposnamo, koljko je na tem leshezhe. Zhe gofenzhniga saroda, ki ga je smerej vezh nevftavimo, se sna tako pomnoshiti, de ne bomo perdelka sadja imeli, ki nam ga bodo nemarne gofenze konz hale.

De se nam to nesgodi, in de povelje vikfhih k' nafhim pridu raji spolnimo, moramo pervizh lastnosti fhkodlivih gofenz dobro posnati, drugizh njih fhkodlivost na sadnih drevesih prav premisliti, ino tretjizh tudi perpomozhke vediti, s' katermi se gofenze in njih salega konzha.

Nar navarnišhi in nar škodlivišhi gofenza sadnim drevju je ena majhna selena imenovana podajavka, ko pride is salege nekakšhniga ponozhniga erjavo — belkastiga metulja, od katerga metuljka ne more leteti, kir nima repetniz.

Taki metulji shtiri mesze dva persta globoko v' semlji v' svojih mesfizkih leshe, in pridejo okolj Vsihsvetih v' zhafih pred ali potlej kakor je vreme, na dan. Kader se mrak stori, lesejo neletezhe metuljke po drevjevim deblu de vse mergoli, tam se s' letezhmi metulji spario in raslesejo po vsm drevesu, ker po spoknah drevne skorje in med mah, po vejah in mladikah tolkajn majhne nevidne salege store, de pomlad kakor hitro se ogreje in drevesa oselene se milioni gofenzhiz isleshe, katere kakor nitke tenke she vse oblesejo, smerai jedo, in rasejo, tudi farbo vezhkrat spreminjajo, dokler zhes 4 ali 5 tednov popolnoma srafhene ob ponozhnim zhafi kakor roj is drevja po deblu v' semljo lesejo, nekatere pa se tudi

is veji po svoji pajzhovni doli spuste, in se koj pod drevesam v' semljo v' meshizhe sapredejo, ker ostanejo dokler se zhes fhtir meshze v' metulje spremine, de s' svojo salego v' novizh drevju fhkodvajo.

Drujiga plemena ravno tako fhkodljivih gosenz erjavke imenovane pridejo is salege beliga bodnevniga metulja, ki je vsakimu snan. Metulj in metuljka sta oba letezha, in se v' meshzu velkiga serpana v' luf-tu sparita. Kmalo po tem filno veliko salege po drevnim perju narede, in fledne salesheno pero s' svojo pajzhovno k' mladikam fkerbno perpno, de prez h ne pade. Kmalo po svetim Jurju ob sonzhni toploti se gosenzhize sleshejo, ki so rumene, rijave, potlej zherne in kosmate. Kader pa po svoji natori dorasejo ravno ko druge gosenze v' semljo slesejo, Nekatere tega plemena se pa tudi v' poslopje po stengah, sidovah in ograjah primejo, in v' meshizhe sapredejo, is katerih se sopet metulji sleshejo.

Pa she vezh drugih zhes trideset plemenov fhkodljivih gosenz nam je snanih,

katerih lastnosti tukej ni potreba popisvati, ker so tem dvojim sgor imenovanim slo enake v' svojem sarodu in spremenjenji, pa se manj shkodlive ko te, kir se manj mno-shijo in v' manjim shtevilu na dan pridejo.

II.

Kako shkodo store gofenze sadnim drevju?

Zhe je lepo vreme, kader se metulji parjo, in salego delajo, tok pride pomlad tolkajn gofenz na dan, de jih je vse shivo po drevju, ker is ene veje na drugo, zlo tudi is eniga drevesa na drugiga se na svoji pajzhovni po vetru spufhajo, de vse drevesa oblesejo, in vse kar je seleniga zhisto objedo, de so viditi kakor fuhe metle. To pa drevju grosno shkodva, ker perje sgubi, kader ga nar bolj potrebuje, sakaj sledno drevo svoj shivesh k' rastvu ne le is semlje po koreninah, temozh she vezh is lufta po perju dobiva, in tudi nepridne svape po perju is sebe poti. Satorej objedeno drevo ne more rafti, in od flaboosti medli, dokler noviga perja ne dobi, ali pa se she radu vsufhi.

Nadalaj nam gofenze, kadar perje in zvetje objedo, tudi konzhajo vef sad tiftiga in prihodniga leta, in ga smanjfhajo fhe dalej v' prihodno. Drevo pres zvetja nerodi, in zhe pervo leto drevo kerfnika zvetnih popkov ne ftori, tudi drugo leto zveteti in roditi ne more. Ino zhe drevo pervo leto is fvojih frednih mladik postranfskih fadnih fhibiz ne poshene, tudi drugo leto malo zvetnih popkov ftori, in satorej fhe v' tretjim leto pizhlo rodi.

Tedaj od gofenz objedeno drevo le komej novo perje ftori, in v' konzhovje lefne mladike shene, de konz ne vsame, na fadje pa fhe le v' tretjim in zhetertim leto gnati sazhne. Torej tudi verti, v' katerih fo fe gofenze vgnedile, de vezhkrat drevje objedo malokdej ali nikolj nerode.

III.

Kako bi fe taka fhkoda na drevju odvernili in gofenze konzhale?

Deb nadlogo fhkodljivih gofenz od fvojih vertov odvernili, ne smemo malo-fkerbno zhakati, debi nam she drevje ob-

jedati sazhele, ampak je treba njih mefhizhe, metulje in salego kar je mogozhe, konzhati.

1.) Zhe fe da voda na vert napelati, fe lahko gosenzhni mefhizhi v' semlji konzhajjo, ako fe pod tiste drevesa, ko so ble objedene prezaj kakor hitro gosenze sginejo, in v' semljo slesejo fhe pred krefam ali pa ob svetim Mihelu predenj metulji is njih pridejo, voda napelje, in dva ali tri dni ftati pufti.

2.) Ako fe pa voda na vert napeljati ne more, je treba okolj tiftih dreves, ki so jih gosenze objedle, in fe po njih v' semljo vlesle naokroglo 3 zhevle fhiroko in 3 perfte globoko semljo iskopati, mefhizhe poifkati, in konzhati, de bo manj metuljov in njih salege.

3.) Nadalej fe snajo drevesa pred narfhkodlivshimi gosenzami, ko jim podajavke pravimo lahko obvarvati, zhe fe metuljkam na drevje slesti vbrani. To pa fe tako leftori: Predenj metulji is mefhizhov pridejo po svetim Mihelu do svetga Martina mo-

re imeti sledne drevo dva zhevla od tla okrog debla štiri perste širok paš is poli-manga platna, koker je v' marelah ali pa is terdiga popirja, kateri je s' tizhjim limam, ali pa s' mehko v' lanenim olji pokuhano smolo pomasan. Tako masilo more biti vezhkrat ponovleno, pa ne sme biti pre-terto de metuljke noter sabredene ostanejo, pa tudi ne prereditko de is pafa po deblo ne tezhe, ali skos nevdari, kar bi drevesu škodvalo.

4.) Metuljkam se sna pa tudi na drevje vbriniti zhe se okrog debla shoro dolge vovne ali prediva preveshe, de se metuljke noter sapletejo in zhes nemorjo, deb v' drevesu salego storile.

Pa je tudi dobro zhe se temu ali vni-mu pafu sgorej flamnata strehiza naredi, de tudi v' deshevnim uremenu dobro šlushi.

5.) Taki pafovi pa vender le tistih go-fenz salego na drevjo obranijo, katerih matuljke so neletezhe, ne pa unim drugiga plemena, katerih matulj in matuljka sta oba letezha. Takim sfer vbriniti ne mo-

remo salege narediti, katero ob svetmu Jakobu po perju nastavijo, kakor je blo she sgor rezheno, vender njih sarod smanjshamo in fhkodo od drevja odvernemo, zhe nele metulje lovimo in konzhamo, ampak tudi njih salego is drevja obiramo.

Veliko podnevnih metuljov bi lahko otrozi polovili, zhe bi jih sjutrej sgodej po vertih in travnikih poiskali, ker na roshah pre nozhe, in oterpneni na njih fede, dokler jih fonze neisgreje.

6.) Ponozhnih metuljov pa bi snali vjeti na shelesne mreshize, katerih sgornja plat je s' tizhjim limam, spodnja pa s' toplim medam, katerga metulj lubijo, pomasana. Pa to se podnevnim metuljam ne sme narediti, de zhbele gor nepridejo. Tudi bi se lahko veliko fhkodljivih metuljov pomlad na zvetezhih verbah vjelo, ker njih med metulje omami, kakor ga okufijo, de jih snamo v' sverneno marelo ali pa na pogernene plahte otresti in pomoriti.

Aku bi mi vse fhkodlive metulje vselej fkerbno poiskali in morili bi se kmalo njih

sarod smanjšhal, in *gofenze bi tolkajn ne fhkodvale.

7.) Zhe fo pa she podnevni metulji po drevnim perju svojo salego naredili, se more fkerbno obrati, namrezh vse tisto fuho perje, ktero s' pajzhno k' mladikam perpredeno se v' jefeni s' drugim listjam neobleti, poiskati, de se zhisto obere ali s' vertnim fhkarjami postrishe in foshge. To se sna kader bodi storiti, kakor hitro fe perje obleti, dokler drugi ne vseleni, pa vender fe nar bolj po simi oh smerslim fnego opravi, ker takrat fe rijava salesheno perje nar bolj vidi, in kar dol pade nafnego lahko pobere.

Vfaki naj tedej po svojim verto, ker kolj take fmedene gofenze navadno prebivajo, ne le vfo njih salego s' perjam obere, temozh fhe zhef to tudi pomlad, kadar fe sleshene gofenzhize v' pajzhnatih gnesdih na vejah perkashejo, rozhno obere, in konzha, dokler fe ne raslesejo, tok fe ne bo obeden zhes njih fhkodvanje veliko pertoshiti mogel.

8.) Zhe se pa vsi ti svetvani perpomozhki soper gofenz tako dolgo v' nemar pufte, de one u' veliki mnoshnosti selenje in zvetje jesti sazho, fe drevje pred njimi ne more oteti, in velika shkoda se komaj en malo smanjshati sna, zhe se drevje po merslim deshu, in sledno jutro možno otrefe, de gofenze na pogernene plahte padejo, in jih konzhamo, fzer sopet na drevje slesejo, zhe se jim drevesa s' pasam neograde.

9.) Med vsim tem nam je pa mogozhni stvarnik she nar bolj pomozh soper shkodlive gofenze perpravil, ker je take dobre ptizhke k' temo namenil, kateri vezh delj od gofenz in njih salege shive, kakor je velka in mala sniza, minishzhik in berklef, plesovz in detov, pa tudi tashiza, penza, pastarizhiza in pogorelzhik, in vezh takih.

Taki fkerbni varhi nafhih vertov vse drevesa obletajo, oblesejo in ogledajo, de milione gofenz in njih salege pojedjo, tudi bres shtevila matuljov konzhajjo.

Kolko nam ti pridni ptizhki na vertih
 dobriga store, in fadja ohranijo, she lahko
 is tega sposnamo, de po vertih per borsh-
 tih in famotih ker sgorej imenovani ptizhki
 obilno in mirno prebivajo, gofenze nikolj
 fhkode nestore, ampak le per mestih, ter-
 gih in velikih vaseh, ker poredni otrozi
 ptizhe polove, in njih mladizhe v' gnesdah
 pokonzhajo, satorej nadlogo gofenzhne fhko-
 de povikfhajo.

De bo to nevsmileno pregajnanje, in
 nehvaleshno morjenje tako pridnih ptizhov
 in sveftih varhov nafhkih vertov saj sa na-
 prej nehalo, tok podvzhite vzheniki in star-
 fhi vase otroke: kako potrebni in dobri
 so ptizhi na vertih, ker gofenzhni sarod
 manjshajo in konzhajo; satorej fadju veliko
 fhkodo stori, kdor le enga is med njih vja-
 me in vmori.

Vi bi zlo imeli vafhim otrokam svet-
 vati, debi take pridne ptizhke v' vafhkih
 vertih pervadli, ako bi jim vezhkrat kej
 jesti povergli, in jih po simi redili, zhe bi
 jim na oknu al na vertu, peshek, fernja ali

neflaniga shpeha perprauli, pa tudi lesene kotelze (is stariga leša isdobene krunkelze) po drevesah navesali, deb ptizhi noter bres nevarnosti prenozhili, in mlade v' njih islegli, kateri bodo ostali domazhi varhi vafhiv vertov, vam vedno obirali vse drevje od gofenz in drugih shkodljivih shivali.

10.) Vsadnizh nej bo s'he v'fim, kateri verte imate, in sadje ljubite perporozheno, de se sa naprej ne le v'fih teh vam svetvanih perpomozhkov soper sgorej popisane shkodlive gofenze vselej pres vkasvanja radi in svesto poshlushite, in posebno imenovane ptizhke bolj obvarjete, ampak tudi vafhe sadno drevje lepo snashite, in sdravo der-shite, ves mah in nepridno skorjo ostergajte in ostarikost les oterbite, tudi vezhkrat debbla s' apnizo pobelite in vse potrebno ofkerbite, tok ne bote vidli gofenz na vafhiv vertih, sadje vam bo smerej obilno rodilo in hvaleshni ptizhki vam bodo lepo prepevali. Potem bote vezh ljubeshni do reje sadja imeli, in radi si lepih vertov sa-

fadili ker bote veliku nadolshniga veselja
najdli, in ljubiga stvarnika zhaftili, ko bo-
te njegove dobre dari obilne perdelke lepi-
ga fadja mirno vshivali.